

ЮРИДИЧНА ОСВІТА

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ

УДК 343.98

К. В. Калюга

кандидат юридичних наук, докторант
Класичний приватний університет

О. В. Юнацький

кандидат юридичних наук, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСВІТНЯ ПРАВОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ СТВОРЕННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВОЗАХИСНИКІВ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті зазначено, що наразі склалася ситуація, коли радянської системи органів внутрішніх справ уже не існує, а нова система перебуває в стадії формування, тобто є так званим "пілотним проектом". У такому самому становищі перебуває й система навчання майбутніх правозахисників – фактично вона не існує як єдина система у зв'язку з відсутністю належного освітнього та наукового підґрунтя. Такий стан справ значно ускладнює формування загальної правозахисної системи. Зауважено, що в сучасній концепції юридичної відомчої освіти існує багато напрямів, однак більшість із них слабо відпрацьовані.

Ключові слова: методи професійної освіти, модель підготовки кадрів, правоохоронна система, система навчання.

I. Вступ

Ще наприкінці 90-х рр. було зрозуміло, що з розширенням Європейського Союзу завдяки країнам Центральної та Східної Європи в Україні серед багатьох демократичних питань необхідно вирішувати проблему реформування поліції (міліції) в професійний деполітизований (її відповідальність перед законом, а не перед урядом) і ефективний інструмент, що повинен бути заснований на принципах верховенства права, ринкової економіки й толерантності стосовно культурних, релігійних та етнічних груп [4, с. 94].

За роки незалежності МВС України не змінило успадковану від СРСР мілітаризовану модель своєї діяльності, що особливо впливало на тактику охорони громадського порядку, орієнтовану переважно на жорстке реагування в умовах масових заворушень. Процес підготовки особового складу, відповідно, в якості пріоритетів залишав зразки поведінки, притаманні більш військовим, аніж поліцейським підрозділам. У межах пострадянської мілітаризованої моделі МВС продовжувало культивувати образ монопольного "борця зі злочинністю", успішність діяльності якого загалом не залежала від підтримки населення, а ефективність роботи оцінювалася морально застарілою системою кількісних показників боротьби із злочинністю [3].

Тому з моменту створення Національної поліції України одним із пріоритетних напрямів її роботи має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільним групам та суспільству загалом. Вона повинна мати високий рівень толерантності до різних, особливо вразливих груп населення, які потребують підвищеної уваги та додаткового захисту своїх прав. До таких груп, зазвичай, належать представники етнічних меншин, мігранти та шукачі притулку, люди з фізичними або психічними вадами, особи нетрадиційної сексуальної орієнтації, люди похилого віку та діти [3, с. 29].

Зазначимо, що реформування для більшості європейських поліцейських систем відбувалося за певними провідними принципами. Їх перелік дещо відрізнявся в кожній країні, що залежало як від політичної ситуації, так і від ступеня готовності державних структур до реорганізації власної діяльності. Проте в узагальненому вигляді принципи реформування органів внутрішніх справ як споріднені та універсальні категорії виглядають так: верховенство права, деполітизація, демілітаризація, децентралізація, підзвітність і прозорість у роботі, тісна співпраця з населенням і місцевими громадами, професійна підготовка персоналу.

II. Постановка завдання

Мета статті – розглянути в межах освітньої правозахисної політики особливості

професійної освіти, законодавчі, методологічні, кадрові, організаційні аспекти їх забезпечення, а також запропонувати нову концепцію підготовки сучасного правозахисника.

III. Результати

Дослідження розвитку людини та суспільства на межі століть засвідчує дедалі зростаючу роль освіти й науки в історичному процесі, в механізмах саморозвитку людства. Водночас у перехідних періодах суспільства виникають багато проблем щодо їх розвитку.

Державна освітня політика на перехідних етапах повинна бути спрямована, насамперед, на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку. Для досягнення цієї мети перед державою постають завдання щодо узгодження різних суспільних процесів, які впливають на “виробництво якісних знань” і “виробництво фахівців”, які ці знання застосовують.

Варто зауважити, що освітня політика, насамперед, спрямована на завдання ціледосягнення, тому всі інші функції відтворення та вдосконалення системи освіти реалізуються саме через використання різних засобів впливу на учасників освітнього процесу. Якими б демократичними не були відносини між учасниками освітнього процесу, в контексті освітньої політики завжди є вертикальні відносини влади: є ті, які керують, і ті, якими керують. Адаже успіх політики залежить від відповідних вчинків, а тому передбачає створення інстанцій, перед якими треба звітувати: вчитель, директор, ректор чи міністр, громадськість, батьки чи трудовий колектив учителів. Сумління, особисті переконання, особисті зобов'язання можуть посилювати політичну відповідальність, але не можуть її замінити.

Проте основним процесом у сфері освіти є навчання, а основною ланкою є людина, яка навчається на всіх рівнях освіти, незалежно від віку (від дитячого садка до курсів перекваліфікації та підвищення рівня освіти). Наступною за списком, але не за значущістю, ланкою є “люди освіти”, тобто вчителі, викладачі. І, нарешті, здійснення як самого навчання, так і його зовнішнього забезпечення неможливе без діяльності управлінського персоналу (менеджменту) всіх рівнів. Ці три ланки й утворюють власне “особовий склад” системи освіти, який здійснює навчання та є провідником певної освітньої політики [2, с. 9–10].

Не важко помітити, що відомча освіта України сьогодні реалізує підхід, який заснований на підготовці до певного фаху професійної діяльності. Звичайно, такий підхід є виправданим за умов сталого суспільного розвитку, вирішення типових професійних завдань. Коли від працівників вимагають лише систематичного виконання пев-

них професійних обов'язків, освіта не потребує розвитку їх професійної свідомості, яскравої індивідуальності, актуалізації особистих потреб.

Однак цей підхід не відповідає вимогам сьогодення. Сучасний світ стає все динамічнішим. Постійно з'являються нові сфери діяльності, технічні та інформаційні засоби, оновлюється характер комунікацій. Акцент на підготовці до реалізації, особливо типової, суто професійних функцій, вже не вичерпує процес становлення нового типу професійного співробітника, здатного до динамічного розвитку, самостійного вирішення актуальних проблем.

Характеризуючи освітню правозахисну політику, зважаючи на всі її проблеми, треба зауважити, що рівень системи навчання в правоохоронних органах є незадовільним, а також відсутня альтернативна, найбільш ефективна система навчання (радянська, Болонська, “гібридна” тощо).

Варто констатувати той факт, що окремі системи взагалі не підходять для вирішення актуальних завдань, що постають перед цим профілем освіти, інші частково або цілком не вирішують поставлені перед такою освітою завдання. Тому наразі спостерігаємо таку ситуацію, коли радянської системи органів внутрішніх справ уже більше не існує, а нова система досі є “ефемерним задумом” чи так званим “пілотним проектом”.

Реалізація ідеї стійкого розвитку вимагає систематичної оптимізації професійних характеристик і досягнення гармонії між людьми, суспільством і природою, культурного самовдосконалення, саморозвитку суспільства, ефективної участі громадськості в прийнятті рішень. Це неминуче пов'язано зі зміною звичних стереотипів мислення, з переоцінкою всіх людських цінностей та формуванням нових мотивів в організації життя. Досягнення цієї мети неможливе без участі такого соціального інституту суспільства, як система освіти.

При цьому неминучі докорінні зміни в системі освіти, тому що існуюча нині класична система масової освіти тільки частково сприяє гармонійному розвитку особистості, збереженню природи, взаєморозумінню між людьми та народами [1]. Внаслідок цього виникає потреба у створенні та реалізації нових освітніх моделей.

Ці моделі повинні відповідати європейським стандартам правоохоронної діяльності, що мають бути засновані на таких положеннях: встановлення ефективного громадського контролю, демократична та ефективна система підзвітності суспільству, партнерські відносини з населенням у межах моделі “community policing”, професіоналізм персоналу, скорочення його чисельності, вироблення професійної етики, підвищення рівня

диверсифікованості персоналу для кращого відображення етнічної та гендерної структури населення, постійний зв'язок з поліцейськими підрозділами інших держав.

Узагалі, еталонна модель сучасного правозахисника повинна виглядати так, щоб дітям можна було б казати: “Ось на кого варто рівнятися у своєму житті. Ось яку славу треба передавати своїм дітям”.

Ця модель повинна базуватися на стандартах належної професійної поведінки працівників поліції, що засновані на моральних засадах і спрямовані на забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також на особливостях реалізації цих стандартів у практичній діяльності працівників поліції. Крім того, вважаємо, що до неї потрібно залучити елементи “здорового патріотизму”, наприклад, виховання козацтва (з християнським підґрунтям на засадах республіки, основах демократії, рівноправ'я, глибокому почутті відповідальності, єдності духу тощо). А за формою реалізації вона має бути ступеневою розвивальною системою.

Ще одним критерієм побудови еталонної моделі сучасного правозахисника є реалізація самоствердження людини, адже професійна освіта має найбільш повно й адекватно відповідати природі людської особистості.

Варто усвідомлювати, що фундаментальну роль у побудові моделі сучасного правозахисника відіграють юридичні науки, їх розвиток та якісний стан. Особливого значення в аспекті реформування правоохоронної системи набувають науки, що вивчають практику правозастосування.

Наука не повинна втрачати своєї суті, вона повинна “повернутися обличчям” до потреб практики, тобто вирішувати проблему розробки науково-обґрунтованої концепції юридичної відомчої освіти щодо різних спеціалізацій правозахисників.

Сьогодні існують багато напрямів зазначеної концепції, але деякі з них зовсім не розроблено, а інші залишаються недостатньо розробленими, наприклад:

- створення загальної моделі професійної підготовки кадрів (нових напрямів і підрозділів);
- розвиток мережі середньо-професійної освіти правозахисників на відміну від вищої освіти для некерівного складу системи;
- розробка державних стандартів спеціальності та спеціалізації фахового спрямування, у зв'язку з чим відсутні типові програми підготовки фахівців зазначеної категорії та відповідні навчальні плани;
- використання моделей ситуацій, близьких до реальних умов, що можуть виникнути на практиці та дадуть змогу освоїти творчий характер дій, що є екстремальними, “критичними” для професії;

- вироблення у правозахисників психологічної готовності до особливостей своєї професії, розуміння її правової регламентації, вимог, тактичних навичок протидії злочинності, особливостей застосування власних повноважень (а це – тягар відповідальності особи правоохоронця). Разом із цим, також треба пам'ятати про збереження професійної таємниці, суспільно-психологічну атмосферу діяльності правозахисника, її різноманітність і творчий характер, поєднання колегіальних та індивідуальних засад, брак часу, своєрідність зовнішніх умов і наявність переважень у роботі, стикання з людськими пороками, антисуспільними, аморальними вчинками, конфліктними ситуаціями тощо.

IV. Висновки

Рівень професіоналізму поліцейського персоналу завжди буде в центрі уваги суспільства, тому кожна зміна у стратегії правоохоронної діяльності обов'язково супроводжується відповідним реформуванням системи професійної підготовки правозахисників.

На сучасному етапі, коли служба суспільству та забезпечення громадської безпеки передбачають відмову від агресивної політики, все чіткішого оформлення набуває ідея пріоритетного розвитку відомчої етики поліцейського як теоретичного базису високomorальної поведінки правозахисників.

Тому до основних професійно-етичних норм моделі правозахисника потрібно зберегти: служіння державі та суспільству, гідну поведінку, добросовісність, лояльність, політичну нейтральність, прозорість, підзвітність і сумлінність [5].

Завжди потрібно пам'ятати, що служба в поліції – престижне та поважне покликання, яке потребує високого рівня професійної моралі та поваги до громадян. Тому підготовка майбутніх працівників правоохоронних органів, їхня освіта, з одного боку, повинна відповідати законодавству України про освіту, а з іншого – проходити у специфічних умовах навчання під час служби.

Список використаної літератури

1. Бандурка О. М. Якість освіти у вищих навчальних закладах МВС України – основа професіоналізму працівників органів внутрішніх справ / О. М. Бандурка // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. – Харків, 2004. – Вип. 28. – С. 347.
2. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – Київ : Ін Юре, 2003. – 416 с.
3. Мартиненко О. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ [Електронний ресурс] / О. Мартиненко, Є. Захаров. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/101834strategiya_rozvitku_organiv_vnutrisnih_sprav_tekst_proektu.html.

4. Права людини і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій. – Амстердам ; Київ, 1996. – 227 с.
5. Про затвердження Правил етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС : Наказ МВС України від 28.04.2016 р. № 326 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0778-16>.
6. Glover J. Humanity, a moral history of the twentieth century / J. Glover. – London : Yale University Press, 2001. – 480 p.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2016.

Калюга К. В., Юнацкий А. В. Политика в сфере правового образования в условиях создания нового поколения правозащитников: философский аспект

В статье обозначено, что в настоящее время сложилась ситуация, когда советской системы органов внутренних дел уже не существует, а новая система находится в стадии формирования, то есть выступает так называемым “пилотным проектом”. В таком же положении находится и система обучения будущих правозащитников – фактически она не существует как единая система в связи с отсутствием надлежащей образовательной и научной основы. Такое положение дел значительно затрудняет формирование общей правозащитной системы. Отмечено, что в современной концепции юридического ведомственного образования существует много направлений, однако большинство из них недостаточно разработаны.

Ключевые слова: методы профессионального образования, модель подготовки кадров, правоохранительная система, система обучения.

Kalyuga K., Yunatskiy O. Policy in the Sphere of Legal Education in Special Circumstances (New Generation of Lawyers): Philosophical Aspects

Currently the situation where the Soviet system of internal affairs does not exist, and the new system is in the making, that is the so-called “pilot project”. The system of education of (future) law enforcement officers is in the same position – in fact, it does not exist as a unified system, the lack of adequate educational and scientific base.

This situation complicates the formation of general law enforcement.

This article is devoted to this problem, it is a question of what is absent or underdeveloped:

- *general model of training future law enforcement officers;*
- *a network of medium professional education for law enforcement officers grassroots and middle level employees;*
- *the use of models situations in conditions close to real conditions that they will face in practice;*
- *making the audience understand and psychological readiness that features their profession is a public and political character, with them required a high level of professional ethics and respect for citizens;*
- *national standards of specialty and professional specialization of destination (eg, “police inspector”, etc.), and therefore not developed curricula and training program that category and so on.*

The article focuses on the fact that to address these issues needed to make changes in criminology as a basic science in the system of law enforcement. There is a need to review the quality of the its parts, sections of science that are more different specializations required employees (including prospective employees) – and integral to true understanding of all science and fluency details of all science and fluency in all the specific details.

It is proposed to recreate a model of modern education to law enforcement, which will make it possible not only to prepare professionals in certain narrow areas, but also to realize personal self of man, according Education has most fully and adequately meet the nature of the human person.

Key words: methods of vocational training, model training, law enforcement, system of education.